RADU STANCA. LIRISMUL SPECTACULAR

Iulian BOLDEA

Abstract

Radu Stanca's poetry is spectacular by excellency. His lines are, in their allegorical verve, existential setups, revelations of hidden places, suggestions of a solemn carnival that unites contrasting features; pathos and irony, imagination and esthetizing sublimity are brough together by these fastuous and yet ascetic poems, in which the verse has diamond-like sparkles and the softness of heavy brocade. The poet invents, in his ballads, somptuous backgrounds, symbolic characters that carry, in their poetic and existential play, the hallmark of the inner face of their poetic self; characters that are nothing more than auctorical masks, allegoric transvestites of genuine impulses and experiences.

Keywords: Sibiu literary circle, ballad, allegory, carnival, irony

Preliminarii

Cercul literar de la Sibiu a reprezentat, în ambianţa literară de la sfârşitul celui de al doilea război mondial, momentul resurecţiei esteticului şi al cultivării valorilor umane şi culturale extrase din descendenţa critică maioresiană. Nicolae Balotă observă, în acest sens, că „estetismul cercului literar reprezintă, aşadar, cultivarea esteticului şi, totodată, sebversiunea sa. Foarte moderni, fără să ajungă la extremismul avangardei, care a încercat să submineze cu premeditare artisticul, să provoace o explozie a artei, nereuşind să producă adeseori decât superbe jocuri de artificii estetice, estetismul Cercului literar ancora arta într-o sferă care depăşea infinit artisticul şi, în acelaşi timp, dezancora arta lăsând-o să plutească în voie pe o mare a libertăţilor estetice, jucându-se – prin ironie, parodie şi cochetărie dezinvoltă – cu riscurile autoanihilării artei". Poeţii Cercului literar de la Sibiu au pornit de la premisa ambiguităţii fundamentale a actului poetic, în alchimia căruia se regăsesc, cu egală îndreptăţire şi fervoare, solemnitatea dicţiunii şi instinctul ludic, rigoarea formală şi ceremonialul gratuităţii. Radu Stanca sublinia, de altfel, că „saltul poeziei din experienţă în construcţie e necesar", punând accent pe ideea necesităţii disciplinării afectelor, pe convertirea stărilor sufleteşti în ritual poetic, în ceremonie lirică, într-un construct cu valenţe estetice incontestabile.

Manifestul Cercului literar de la Sibiu a fost publicat în primăvara anului 1943 în ziarul *Viaţa* şi este, atât o scrisoare de solidarizare cu critica de direcţie, normativă şi axiologică a lui Lovinescu, cât şi „un apel la ideluri umanitare care depăşeau îngustele veleităţi ale timpului şi un protest împotriva unei arte înfeudate", cum scrie Nicolae Balotă, care continuă: „Întrucât semnatarii acelui manifest făceau profesie de credinţă entuziastă pentru critica estetică ce descindea din Maiorescu, atacurile – alături de unele adeziuni călduroase – n-au întârziat să se producă".

Importanţa *Cercului literar de la Sibiu* pentru evoluţia lirismului românesc postbelic este indiscutabilă. Într-un articol de aspect programatic, intitulat *Perspectivă*, I. Negoiţescu

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

nuanţează circumstanţele şi motivaţiile care au dus la apariţia *Manifestului Cercului literar*: „*Manifestul* pornise dintr-o necesitate lucidă a disociaţiei. Nu era un refuz principial faţă de poezia patriotică, aşa cum n-ar fi nici azi unul faţă de literatura zisă socială. Opera de artă poate cuprinde şi alte valori decât cea estetică. Dacă însă pe aceasta n-o cuprinde, ea e nulă ca operă de artă. Artistul mare nu confundă, şi de aceea opera lui e durabilă: obiectivul lui e estetic, chiar dacă printr-o forţă excepţională atrage şi alte valori". Imperativele programatice ale *Manifestului Cercului literar* se regăsesc, în diferite modulaţii şi nuanţări teoretice, şi în *Revista Cercului literar*, apărută în perioada ianuarie-august 1945, la Sibiu şi totalizând şase numere. În revistă vor publica eseuri, articole programatice, dar şi opere literare propriu-zise scriitori precum I. Negoiţescu, Radu Stanca, I.D. Sârbu, Ştefan Aug. Doinaş, Ioanichie Olteanu, Cornel Regman, Nicolae Balotă, Victor Iancu, Henri Jacquier etc.

În mod semnificativ, textul programatic cu care se deschide primul număr al revistei, text intitulat *Perspectivă*, semnat de I. Negoiţescu subliniază mai ales disocierea literaturii de factorul politic, în numele restabilirii principiului autonomiei esteticului şi al eliberării operelor literare de orice tendinţe istoriste, localiste, etniciste: „Când, în primăvara anului 1943, a apărut manifestul Cercului literar, ca un elogiu al spiritului de libertate, ca o reintegrare a generaţiei tinere în românitatea de perspectivă universală, ruptă de nebuloasele conjuncturii politice şi regionaliste, împrejurarea a fost socotită, în lumea literaturii propagandistice şi a ortodoxismului pe de o parte, în lumea stângii oprimate pe de altă parte, ca un act cu semnificaţii politice". Gheorghe Grigurcu consideră că „în numele criteriului estetic, cerchiştii respingeau lamentaţia patriotardă, discursul localist, Ardealul mesianic. Nu se sfiau a-şi exprima încredinţarea că exaltările etnosului sunt desuete şi ca atare păgubitoare. Aşezându-se deasupra momentului istoric, de altminteri ingrat, la altitudinea năzuinţei spre o creaţie care să transgreseze ocazionalul, ei nu se deziceau însă, aşa cum au susţinut unii, de ideea etnică, ci o proiectau pe ecranul unor valori reprezentative, perene. Dincolo de reminiscenţele sămănătorismului, de accentele rudimentar revendicative ale simţământului de patrie lezat, de ruralismele anacronice şi agasante cărora pare-se Radu Stanca le-a acordat denumirea de *păşunism*, ţinteau un «românism» substanţial".

Desigur, faptul că refuzau să-şi înscrie creaţiile în cercul închis şi vicios al conjuncturalismului şi al unei exaltări a trecutului, nu înseamnă că cerchiştii refuzau istoria. Doar că ei vizau o circumscriere mai amplă a faptului estetic, o depăşire a limitelor regionale, a mediocrităţii şi a provincialismului: „Ne simţeam rădăcini adânci şi ne gândeam cu stăruinţă la şcoala ardeleană şi latinistă, la Budai-Deleanu, la Codru Drăguşanu. Aceste rădăcini erau desigur foarte fizice în sens geografic, fiindcă atitudinea noastră însemna de fapt în primul rând denunţarea prejudecăţii regionaliste". Într-un alt articol, cu titlul semnificativ *Viitorul literaturii române?*, I. Negoiţescu afirmă, cu numeroase argumente, evoluţia organică a literaturii române, dar şi dezvoltarea sa sub auspiciile culturii şi a literaturii occidentale: „Ceea ce au fost umanităţile care au nutrit copios renaşterea franceză, e pentru literatura noastră descoperirea culturilor apusene, asimilate

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

cu un apetit devorator. În limba de-abia ieşită din Evul Mediu, încă şovăitoare, barbară, deşi materialul originar era rupt din limba marii civilizaţii a Romei, s-au revărsat stările lirice ultime, rafinate, ale artelor occidentale. În acest nou aliaj, uluitor, s-a născut poezia română". Fără îndoială că atât programul estetic al *Manifestului*, cât şi textele programatice din *Revista Cercului literar* sunt rezultatul unei aderenţe intime şi, în acelaşi timp, lucide, la estetica lovinesciană, fapt subliniat de Negoiţescu în acelaşi articol, *Perspectivă*: „Ni s-a spus de unii, cu maliţie, «esteţii din Ardeal». Fromulă ridiculă şi de două ori odioasă. Întâi, fiindcă literatura agreată în Cercul literar se revendica tocmai de la refuzul localismului cultural şi apoi tocmai fiindcă estetismul, depăşit şi anarhic, impropriu năzuinţelor noastre, se aplica la un nume cu faima tradiţiei îndărătnice. Manifestul pornise dintr-o necesitate lucidă a disociaţiei".

În *Revista Cercului literar* criticii estetice i se acordă un loc privilegiat, considerându-se că aceasta trebuie să posede un rol de orientare a gustului şi de consolidare a valorilor estetice autentice, valori care trebuie să fie disociate de valorile de alt tip: „Importanţa disociaţiei se învederează mai cu seamă în critică, unde lipsa discriminării valorilor duce la falsificarea gustului cititorilor, la stârnirea confuziei în mintea mulţimii de lectori care sunt astfel înşelaţi şi lipsiţi de desfătarea estetică spre paguba mai ales a lor. Conştiinţa faţă de public, aşadar, trebuie să determine o critică fondată pe principii solid estetice".

Reprezentantul cel mai însemnat al criticii promovate de cerchişti este, desigur, Nicolae Balotă, care, în eseurile publicate mai ales în *Familia*, dar şi în volumul *Euphorion* aşază accentul pe caracetrul axiologic şi antropologic al actului critic („Este firesc ca cea mai largă perspectivă a criticii ca disciplină, ca teren de explorare ori ca instrument de investigaţie să apară atunci când o considerăm ca un mod al anchetei asupra omului. *Critica antopologică* este, azi, cea mai cuprinzătoare formulă a acestei anchete. Marxismul are o antropologie. Psihanaliza este o încercare de explorare a psihologiei abisale umane. Structuralismul susţine, de asemeni, că, pentru a înţelege marile creaţii artistice, e nevoie de un model antropologic. Diverse şcoli, tendinţe contemporane sunt apropiate în această privinţă – dincolo de toate deosebirile dintre ele. Critica este tributară antropologiilor filosofice"). La rândul său, Victor Iancu pledează, într-un articol, pentru o critică axiologică, o critică fundamentată pe idealul identificării, ilustrării şi consolidării valorilor: „Axiologia modernă ne-a demonstrat că fundamentarea valorii estetice pe alte valori, ca de pildă pe valoarea morală, religioasă, socială etc., departe de a o anula, este adesea de natură s-o protejeze. Dacă *Faust* este considerat o atât de reprezentativă capodoperă literară a omenirii, aceasta se datoreşte fără îndoială şi caracterului său larg antropologic. Marile creaţii ale lui Shakespeare trăiesc cu deosebire prin faptul că răsfrâng însuşiri atât de profund şi tipic umane".

În paginile *Revistei Cercului literar*, Radu Stanca se distinge prin poziţia sa de repudiere a „poeziei pure", deplângând, cum subliniază Gheorghe Grigurcu, „meşteşugul surclasat de invenţie". Poezia pură, transformată în poezie „puristă" este, pentru Radu Stanca, un nonsens: „Poetul pur a devenit, de îndată ce a luat cunoştinţă că e pur, «purist», a transformat, prin urmare, o realitate în atitudine, într-o atitudine normativă.

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

Descoperirile s-au schimbat la faţă şi cu pretenţia de a fi prescripţiuni care uşurează sarcina poetului, au uşurat în mod simţitor încărcătura poeziei". Soluţia pe care o întrevede Radu Stanca la această poezie puristă, stagnantă şi nerelevantă din punct de vedere estetic, este specia literară a baladei, a cărei resurecţie o proclamă şi o ilustrează cerchiştii. Balada este specia literară cea mai aptă de a reda un conţinut de artă şi de trăire umană, cea mai revelatoare din perspectiva unei dinamici a imaginarului şi a expresiei de cea mai certă anvergură, ea reprezentând, în fond, în viziunea lui Radu Stanca, „o nouă emancipare a esenţialului împotriva neantului, a substanţei împotriva haosului".

Pe de altă parte, în structurarea imaginarului baladesc, în tectonica sa atât de dinamică, se produce un fel de contaminare, de îngemănare fecundă a genurilor literare, pentru că liricul, epicul şi dramaticul fuzionează în mod plenar, tocmai pentru a transcrie în regimul unei autenticităţi totale stări afective dintre cele mai diverse, aspect relevat, cu luciditate şi spirit disociativ, de Radu Stanca: „«Baladescul» se constituie tocmai din această comunicare, din această prezenţă a dramaticului în interiorul poeziei lirice. Bineînţeles, această prezenţă dramatică nu înseamnă nicidecum coruperea liricului. Dimpotrivă. În noul aliaj, transfigurarea o suportă nu elementul flotant, ci tot coagulul stabil, substanţial. Adaptarea nu se face în sensul dramaticului, ci tocmai în sensul liricului. Elementul care se transfigurează în sublima atingere este aşadar îndeosebi elementul dramatic. Transfigurarea lui se înfăptuieşte sub ochiul liric, ale cărui raze inundă oglinzile".

Importanţa Cercului literar de la Sibiu în ansamblul literaturii române este incontestabilă şi, în acelaşi timp, comparabilă, păstrând, fireşte, proporţiile, cu aceea a *Junimii*, şi a cercului din jurul revistei *Sburătorul*. Acţiunea *Manifestului* şi a *Revistei Cercului literar* a fost una modelatoare şi structurantă, prin opţiunile estetice cristalizate în paginile revistei, dar şi prin operele literare propriu-zise pe care cerchiştii le-au modelat, ca reflexe mai mult sau mai puţin fidele ale unor astfel de opţiuni.

Teatralitate şi viziune poetică

Lirismul lui Radu Stanca este prin excelenţă spectacular. Versurile sale sunt, în verva lor alegorică, în-scenări ale existenţei, revelaţii ale unor locuri tăinuite, sugestii ale unui carnavalesc grav, ce pune laolaltă contrariile; patosul şi ironia, fantezismul şi sublimitatea estetizantă, se alătură în aceste poeme fastuoase şi austere totodată, în care versul are străluciri diamantine şi moliciuni de brocart greu.

Nicolae Balotă, între alţii, observă teatralitatea oracular-fantezistă a poetului Radu Stanca: „Lirismul devine dramatic şi nu ne miră că poetul a avut o predilecţie pentru baladă, pentru monologurile ori interpelările teatrale. Sublimându-şi romantismul temperamental, de student al unui Heidelberg de altădată, Stanca a ştiut să-şi drămuiască savant atât patosul cât şi ironia. În marile sale creaţii – *Buffalo Bill*, *Lamentaţia Ioanei d'Arc pe rug*, cele două *Ode ale lui Lactantiu pentru iubita sa*, şi în altele, el a făcut pasul pe care, la timpul său, E.A. Poe, cel dintâi dintre moderni, a ştiut să-l facă, dincolo de romantism, păstrând unele aparenţe ale lirismului romantic. Stanca se transcende pe sine, nu numai

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

într-un joc estetic de o supremă grație, ci prin ceea ce aș numi *reprezentația lirică*. Poetul nu se mai exprimă *pe sine*, ci oarecum *în sine* lui descoperă esențele care îl depășesc infinit. Pasiunea sa pentru poezie ne amintește acel admirabil cuvânt al unei mari poete: doresc infinit de mult și mă depărtez infinit de mult de ceea ce doresc. Patos și ironie. Patos, în marele lamento al Ioanei d'Arc, tânguire a pasiunii zadarnice, dar devoratoare și în cele din urmă triumfătoare. Ironic în marea speranță, zadarnică și ea, dar cât de umană, de a surprinde undeva, la cotitură, poștalionul aducând un domn de seamă, Timpul".

Poetul inventează, în baladele sale, decoruri somptuoase, personaje cu alură simbolică, ce poartă, în figurația lor existențială și poetică, amprenta chipului lăuntric al eului liric, personaje ce nu sunt altceva decât măști ale autorului, travestiuri alegorice ale unor impulsuri și trăiri de o certă autenticitate. În *Lamentația Ioanei d'Arc pe rug*, poetul surprinde o gamă diversă de sentimente, senzații și porniri afective. Sentimentul dominant este acela al regretului după o viață netrăită; absența și prezența, viața și visul, presiunea destinului de excepție ce nu mai lasă loc unei biografii personale sunt elementele ce articulează universul de trăiri și de imagini al poemului: „Îmi vor cuprinde flăcările-ntâi/ Picioarele rănite și grumazul/ Și-apoi, flămânzii șerpi de la călcâi/ Îmi vor zdrobi, cu sunet frânt, obrazul.// Eu voi rămâne însă și pe rug,/ Ca și pe ziduri, dreaptă și nenfrântă,/ Nu voi zvârli blestemul ca pe-un jug,/ Nici nu voi da iertarea ca o sfântă,// Ci, fără lacrimi, ca un om de rând,/ Voi aștepta sub umedele tâmple/ Ceea ce-i vânt să se preschimbe-n vânt/ Și ceea ce mi-e scris să mi se-ntâmple//Azi, pentru prima dată-n viața mea/ Și poate pentru cea din urmă dată,/ Mă-mbrățișează tainic cineva/ Și mă învață-n fine să fiu fată (...)// Aceasta-i vina mea: că n-am lăsat,/ Cu gând ascuns, feciori în preajma porții/ Și-acum, când prima dată un bărbat/ Mă strânge-n brațe, sunt sortită morții.// Vai mie – păcătoasa! – știu acum/ Care-ar fi fost să fie rostul mâinii/ În care-am pus pumnalul plin de scrum,/ În loc să pun, cântând, aluatul pâinii.// Vai mie – păcătoasa! – plâng acum/ Și-mi pare rău că mor când, fermecată,/ Cu flăcările albe mă cunun/ Și, fără remușcări, mă las mușcată".

Multe din poemele lui Radu Stanca sunt construite pe o tensiune lăuntrică a realului și irealului, a esotericului și aparentului. Ceea ce se arată și ceea ce este învăluit în taina de nespus fac parte din arhitectura unui poem precum *Doti*, încarnare simbolică a unei hierofanii: „Dă-mi la o parte vălul și privește!/ Ești primul muritor care mă vezi./ te-ai furișat în templul meu hoțește/ Și-acum, ajuns aici, cunoști și crezi.// Mă socoteai iluzie abstractă,/ Sămânță din străvechiul Amon-Ra./ Și-azi când mă pipăi simți cum se contractă/ În trupul meu de piatră inima.// Descoperă-mă toată, cu-ndrăzneală!/ Și lasă-ți palma aspră și pe sâni!/ Așa cum stau aici, aproape goală,/ Sunt mai frumoasă ca un imn păgân.// O pulbere de-argint mă împresoară/ Și raze lungi pe frunte-mi cad mănunchi./ Tăcerea care-acum se înfioară/ E sângele ce-mi susură pe trunchi.// Când ochii mi-s închiși, ciulesc urechea,/ Iar când o-nchid pe ea, din ochi pândesc./ Bagă de seamă! Inima, străvechea,/ Ca pe-un etern semnal, mi-o urmăresc!/ Streinule intrat aici hoțește!/ Hoinarule căzut în mreaja mea!/ Ia-mi palma desfăcută și citește:/ Nu soarta mea e-n ea, ci soarta ta!".

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

Baladele lui Radu Stanca recompun, în imagini fastuoase, din care nu pregetă să se degaje un aer de vechime şi teatralitate, o lume de mult apusă şi, în acelaşi timp, insolită în reprezentările ei cvasionirice. Nicolae Manolescu a observat, în acest sens, că aceste poeme „compun o lume ciudată, de gravură veche cu burguri medievale şi castele, cu ziduri de cetate şi turnuri din care se risipesc bătăile ceasurilor, cu străzi înguste pe care se văd cavaleri, trubaduri, neguţători şi baroni, ori alunecă negre şi tăcute landouri. Dar probabil tabloul e o halucinaţie a poetului care-şi regăseşte sufletul rătăcitor în aceste fantome. Tristeţile poetului, care e, în fond, un elegiac minor, se obiectivează, astfel, în umbrele unui teatru chinezesc. Pentru el, evul mediu e, de fapt, lumea familiară a copilăriei, către care se întoarce mereu cu nostalgie sau cu suferinţă. Din sufletul lui ies la lumina zilei tot felul de arătări şi el n-are puterea sau nu vrea să le alunge: acestea se înstăpânesc asupra lui, trăiesc în locul lui, iubesc în locul lui, calcă nescrise pacte cu diavolul".

Trecerea timpului e o temă recurentă a poemelor lui Radu Stanca. Timpul e văzut ca trecere implacabilă, ca ruptură de propria fiinţă, ca joc al metamorfozelor perpetue, în care alcătuirile realului capătă un aspect halucinant. Într-un poem precum *Vulpea*, timpul e resimţit ca sfâşiere, ca forţă malefică devorantă, ce împuţinează fiinţa poetului: „Ca tânărul spartan ascund sub haină/ Vulpea furată-a timpului ce trece./ Deşi mă muşcă tac şi-ndur în taină/ Fără să tulbur lumea ce petrece.// Glumesc nepăsător şi râd cu hohot/ În timp ce ea îşi vâră colţii-n mine,/ Simt sângele ţâşnind cu mare clocot,/ Dar mă prefac că-s vesel şi mi-e bine.// Şi mă voi mai preface-n continuare/ Chiar de mi-ar fi durerile-nzecite./ Prea mare-i furtul ca să ţip că doare.../ Aşa dor visurile împlinite...// Ca tânărul spartan ascund la mine/ O vulpe... care-atâta timp cât tace/ Şi muşcă-adânc din carnea mea, e bine.../ Ce-am să mă fac când va porni să latre".

Eroii lirici ai lui Radu Stanca se remarcă mai ales prin estetismul lor, prin capacitatea lor teatralizantă, prin excesul de artificialitate ori prin verva exhibiţionistă. Fastul şi fardul, reprezentarea hiperbolică şi postura spectaculară reies şi din poemul *De-aş fi rege*, în care poetul se închipuie pe sine în făptura unui rege capricios şi exuberant: „Mă iubesc mai mult ca pe oricine/ Şi-s gelos pe-oricine mă iubeşte./ Tot ce mica-mi inimă pofteşte/ Mi-e prilej de-orgii şi de festine.// Tot ce vreau pe loc mi se-mplineşte,/ Orice fleac visez îndată-l capăt./ Dragostea de mine n-are capăt/ Şi trăiesc din plin, împărăteşte.// Curtea mea-ncărcată cu portaluri/ Mă desfată-ntruna, zi şi noapte./ Până-n cer se-aud, desferecate,/ Chiotele gureşelor baluri,// Până-n codrii-adânci unde dorm nimfe/ Ce tresar din somn de-atâta cântec/ Şi-apoi vin, săltând uşor din pântec/ Şi-unduindu-şi verzile lor limfe (...)// Şi-n adâncul nopţii fără lege/ Mă iubesc atât de mult, pesemne,/ Că-nvestit cu tainicele semne,/ De-aş fi rege, -aş fi un straşnic rege".

Poemele de dragoste ale lui Radu Stanca au o figuraţie cvasirituală şi o ritmică afectivă în care melancolia şi suferinţa se împletesc armonios. Iată poemul *Despărţire*, în care modulaţia sentimentului are accente dureroase, iar expresia e impregnată de un patetism reţinut, de o vibraţie afectivă abia auzită: „Ne-ar trebui o mie de ani să reclădim/ Ce-am sfărâmat aseară cu despărţirea noastră/ Şi nici atunci nu-i sigur c-am mai putea să

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

fim/ Eu creanga ta de aur, tu frunza mea albastră.// O umbră o să stee mereu între noi doi/ (Noi care-am fost pe vremuri lipiţi ca două palme/ Pe pieptul unei moarte) şi veşnic între noi/ Vor creşte neguri numai în aparenţă calme.// Cuvântul de-altădată nu-l voi mai folosi,/ Tăcerea fără seamăn de-atunci n-o vom mai tace./ Vom sta mereu ca zeii deasupra şi vom fi,/ Cu mâinile pe scuturi, severi şi plini de pace (...)// Ca nişte ghimpi vom scoate treptat din amândoi/ Aducerile-aminte şi vom privi la chipul/ Iubirii care cade şovăitor în noi/ Cum dintr-un ţărm de stâncă-ntr-un golf adânc nisipul.// Dar liniştea de-atuncea n-o vom mai regăsi/ Şi singuri vom petrece cele din urmă clipe,/ În timp ce pescăruşul iubirii va muri,/ Bătând încă o dată din largile-i aripe...".

Poet al evocărilor fastuoase şi al sentimentului elegiac al trecerii, Radu Stanca nu e mai puţin un poet ce rescrie în versurile sale spectacolul inefabil al existenţei, într-o expresie teatralizantă şi patetică, gravă şi solemnă totodată.

Nicolae Manolescu consideră baladele lui Radu Stanca drept nişte false balade, marcate de o gesticulaţie abundentă, de ornamentaţie stilistică barocă şi de un ceremonial afectiv nu lipsit de un anume retorism. Lumea pe care o figurează Radu Stanca este, cum precizează N. Manolescu, „o lume ciudată, de gravură veche cu burguri medievale şi castele, cu ziduri de cetate şi turnuri din care se risipesc bătăile ceasurilor, cu străzi îngustre pe care se văd cavaleri, trubaduri, neguţători şi baroni, ori alunecă negre şi tăcute landouri. Dar probabil tabloul e o halucinaţie a poetului care-şi regăseşte sufletul rătăcitor în aceste fantome. Tristeţile poetului, care e, în fond, un elegiac minor, se obiectivează, astfel, în umbrele unui teatru chinezesc. Pentru el, evul mediu e, de fapt, lumea familiară a copilăriei, către care se întoarce mereu cu nostalgie sau cu suferinţă. Din sufletul lui ies la lumina zilei tot felul de arătări şi el n-are puterea sau poate nu vrea să le alunge (..)".

Buffalo Bill e o baladă cu uşor substrat parabolic, în care verva imaginilor şi figuraţia barocă a decorurilor imaginează o poveste aventuroasă din Far West, cu toată recuzita de rigoare. Există, aici, două niveluri ale înţelegerii textului, unul de suprafaţă, poemul putând fi privit ca redare a unor aventuri romantice, în spirit retoric şi declarativ, şi, un alt nivel, de profunzime, prin care se poate descifra o parabolă a Timpului, acel „domn de seamă" care va fi amăgit şi jefuit de eroii baladei.

Regimul viziunii poetice se desfăşoară într-un potenţial viitor, într-un timp aproape mitic, al reiterării unor gesturi exemplare, un timp ce favorizează expansiunea sentimentelor şi a trăirilor: „Diseară poştalionul va trece prin strâmtoare/ Iar noi îl vom surprinde la locul cunoscut,/ Întocmai ca pe vremea când mânuiam topoare/ Şi flinte ghintuite. Întocmai ca-n trecut.// Azi însă nu de lada cu bani ne vom atinge,/ Nu de mătăsuri fine, podoabe sau găteli,/ Nu vom umbla prin punga rotundă ca o minge/ Şi nici prin buzunare cusute-n căptuşeli.// Azi nu ca să ne-nfigem în saci cu aur braţul/ Ne vom lupta cu ceata de călători calici/ Şi nici ca să mai râdem puţin, zvârlind cu laţul,/ Ne vom ascunde ochii sub măşti, iubiţi amici.// Nu ca să punem mâna pe călătoarea blondă/ Ce tremură şi-şi vâră colierul între sâni,/ Nu ca să scoatem fetei inelul de logodnă,/ Vom răsuci cu vervă pistoalele în mâini.//(...)// Un lucru mult mai nobil, prieteni, astă-seară/

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

Aduce poştalionul, şi mai de preţ decât/ O călătoare zveltă, subţire şi sprinţară/ Sau saci cu bani de aur, umpluţi până la gât".

Cea de a doua secvenţă a textului precizează natura acelui „domn de seamă", Timpul, duşman de temut care va fi încercuit şi prins cu armele şi candoarea copilăriei. Interesantă este verva imagistică şi extrema forţă de plasticizare a detaliilor, prin care este concretizat timpul: „Diseară poştalionul aduce-un domn de seamă,/ Un călător de vază şi-un hoţoman de soi,/ Aduce Timpul – domnul pe care nici o vamă/ Nu l-a putut vreodată întoarce înapoi.// Boierul cu palate şi herghelii în care/ Trag cai de rasă anii albaştrii după ei,/ Un negustor de vinuri, când dulci şi când amare,/ Şi-un hrăpăreţ pe care nu-l pot momi femei.// Bogat din cale-afară şi gras de nu-şi încape,/ Prin haină i se vede umflată punga grea,/ În degetele-i scurte inelele fac ape/ Şi pe reverul bluzei poartă fălos o stea.// Pe pântec îi străbate un lanţ de aur vesta/ Şi-un ceas rotund în care, din când în când, zelos,/ Priveşte pe sub gene, ca nu cumva-n acesta/ Să fi rămas o clipă – din veacuri – de prisos.// Când aţipeşte-n jocul căruţei şi în saltul/ Legănător pe care catârii suri îl fac,/ El sforăie şi doarme ca orişicare altul,/ El moţăie cuminte, ca orice prostănac.// N-are nimica straniu şi nici la chip nu-i groaznic,/ Atâta doar că n-are pereche de zgârcit,/ Nu e vegheat de nimeni, păzit de nici un paznic,/ Călătoreşte singur şi-i veşnic obosit".

Ultima parte a poeziei redă, în termeni ai farsei, ai bufoneriei şi carnavalescului, imaginea timpului prins în mrejele „tâlharilor": „Aşa că nu vă temeţi de el, va fi o luptă/ Din cele mai uşoare, iar de-l vom prinde-n laţ,/ În pânza veşniciei de astă dată ruptă,/ Noi, dintre toţi tâlharii, vom fi cei mai bogaţi.// Căci, dacă punem mâna pe el şi pe comoară,/ Ne-am pricopsit, prieteni, cum nu ne-am aşteptat,/ Şi, dacă punem mâna pe el, în astă-seară,/ Am dat o lovitură cum încă nu s-a dat...".

Radu Stanca resimte, cum au observat, de altfel, exegeţii săi, nevoia imperioasă de a fantaza, de a-şi transcrie cu vervă imagistică şi într-un desen funambulesc, iluziile, himerele, bufoneriile unui spirit, cu toate acestea, grav, înclinat spre meditaţie şi ceremonial al rostirii nu lipsite de patetism.

Un autoportret spiritual-fantezist ne întâmpină în *Corydon*, poem al estetismului spiritualizat şi al ampretei evocatoare. Din versurile lui Radu Stanca răzbate un orgoliu nedisimulat, transcris în imagini calofile, cu reverberaţii ale rememorării: „Sunt cel mai frumos din oraşul acesta,/ Pe străzile pline când ies n-am pereche,/ Atât de graţios port inelu-n ureche/ Şi-atât de-nflorite cravata şi vesta./ Sunt cel mai frumos din oraşul acesta.// Născut din incestul luminii cu-amurgul,/ Privirile mele dezmiardă genunea,/ De mine vorbeşte-n oraş toată lumea,/ De mine se teme în taină tot burgul./ Sunt Prinţul tenebrelor, eu sunt amurgul...// Nu-i chip să mă scap de priviri pătimaşe,/ Prin părul meu vânăt, subţiri, trec ca aţa,/ Şi toţi mă întreabă: sunt moartea, sunt viaţa?/ De ce am ciorapi verzi, pentru ce fes de paşe?/ Şi nu-i chip să scap nici pe străzi mărginaşe...".

Consistenţa eului liric se conturează din evaluarea sa din perspectiva esteticului, "reprezentativitatea" sa fiind una dată de referinţele plastice. Statutul eroului liric ţine mai mult de sfera esteticului decât de aceea a ontologicului : „Panglici, cordeluţe, nimicuri m-acopăr,/ Când calc, parcă trec pe pământ de pe-un soclu./ Un ochi (pe cel roz) îl ascund

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

sub monoclu/ Şi-ntregul picior când păşesc îl descopăr,/ Dar iute-l acopăr, ca iar să-l descopăr...// Cellalt ochi (cel galben) îl las să s-amuze/ Privind cum se ţin toţi ca scaiul de mine./ Ha ! Ha ! Dac-aţi şti cât vă şade de bine/ Sărind, ţopăind după negrele-mi buze./ Cellalt ochi s-amuză şi-l las să s-amuze". Poate fi identificat, în această poezie, într-o formă superlativă, întreg cultul lui Radu Stanca pentru valorile artistice, pentru expresivitatea iradiantă a formei plastice care girează, sub specia esteticului, convulsiile trăitului. Prins în reţeaua referinţelor plastice, cu contururile ontice fixate de cadrele tensiunii simbolice artistice, portretul fiinţei lirice este o expresie, împinsă la limită, a "autocratismului estetic", cum ar spune Mircea Muthu.

Tocmai de aceea, simbolismul eului liric ia naştere dintr-o dublă strategie, a "obiectivităţii" şi idealizării, pe care o pune în joc autorul. Eroul are aspectul unei imagini în oglindă, cu întreaga conformaţie verosimilă până la cel mai infim detaliu, dar ireală, lipsită de substanţă, de consistenţă ontică. Se poate chiar observa caracterul de "vedenie" al personajului, statutul său dual, de fiinţă jumătate reală-jumătate simulacru, situată între veridicitatea reprezentării şi hieratismul evocării : „C-un tainic creion îmi sporesc frumuseţea,/ Fac baie în cidru de trei ori pe noapte/ Şi-n loc de scuipat am ceva ca un lapte,/ Pantofi cu baretă mi-ajută zvelteţea/ Şi-un drog scos din sânge de scroafă, nobleţea.// Toţi dinţii din gură pudraţi mi-s cu aur, /Mijlocul mi-e supt în corset sub cămaşe,/ Fumez numai pipe de opiu uriaşe,/ Pe braţul meu drept tatuat am un taur/ Şi fruntea mi-e-ncinsă cu frunze de laur/ Prin lungile, tainice, unghii vopsite,/ Umbrela cu cap de pisică rânjeşte/ Şi nu ştiu de ce, când plimbarea-mi prieşte,/ Când sunt mulţumit c-am stârnit noi ispite,/ Din mine ies limbi şi năpârci otrăvite".

În finalul poeziei autorul sugerează o corespondenţă intimă între eul liric şi cadrul natural, o interferenţă între cele două regimuri de existenţă, uman şi fizic. Estetismul, cultul preţiosului şi al preţiozităţii, manierismul formelor şi artificalitatea unor imagini poetice, toate acestea concură la amplificarea senzaţiei de expresivitate teatralizantă a poeziei („Din mine cresc crengi ca pe pomi, mătăsoase,/ Şi însăşi natura atotştiutoare,/ Ea însăşi nu ştie ce sunt: om sau floare?/ Sau numai un turn rătăcit între case,/ Un turn de pe care cad pietre preţioase?// Sunt cel mai frumos din oraşul acesta,/ Pe străzile pline când ies n-am pereche,/ Atât de graţios port inelu-n ureche/ Şi-atât de-nflorite cravata şi vesta./ Sunt cel mai frumos din oraşul acesta"). Desigur, putem considera ipostaza lirică o altă mască, un alt travesti compensatoriu al eului liric, care caută în artă, în poezie, în ritmica armonioasă a frazelor, o modalitate de retranşare din faţa unei realităţi adesea agresive ori indiferente.

Fascinaţia fantazării şi acoladele epice ale frazei lirice, ca şi cadenţa ceremonioasă a versului, toate aceste elemente definesc în bună măsură poetica lui Radu Stanca, autor pentru care practica scrisului se însoţeşte mereu cu o acută şi limpede conştiinţă a limitelor şi beneficiilor actului creator.

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)

Bibliografie critică selectivă

Nicolae Balotă, *Labirint*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1970; Ovid. S. Crohmălniceanu, *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane*, Ed. Universalia, Bucureşti, 2000; Ioana Lipovanu-Theodorescu, *Radu Stanca şi feţele peziei*, *Prefaţă* la volumul *Poezii*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1973; Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică*, Ed. Aula, Braşov, 2001; Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2008; Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Ed. Ideea Europeană, 2006; Ion Pop, *Jocul poeziei*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1985; Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1978; Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2005; Dragoş Varga, *Radu Stanca - Sentimentul estetic al fiinţei*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2005; Ion Vartic, *Radu Stanca. Poezie si teatru*, Ed. Albatros, Bucuresti, 1978.

BDD-A2761 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:44 UTC)